

חופה בליל שבת !?

Category: אחרי מות, ויקרא, קדושים

מדוע קיים איסור להתחתן ביום שבת, ומהי הסיבה שבגינה חיתן הרמ"א זוג בליל שבת?

היום המושלם לנישואין

מהו היום בשבוע שבו עדיף לקבוע את יום החתונה? אצל יהודים היום המועדף להתחתן בו הוא יום שלישי בשבוע, שכן על היום הזה נאמר בבריאת העולם פעמיים "כי טוב", וזהו, אם-כן, היום המבורך ביותר מימי השבוע.

אבל באמת כל יום כשר כדי להתחתן בו. וכך נוהגים בפועל, במדינות דרום אמריקה ששם מסיבת החתונה עורכת לילה שלם מקובל בחודשי החורף לעשות חתונות גם במוצאי שבת, אבל ישנו יום אחד בשבוע שבו אף אחד לא מתחתן. בליל שבת לא עורכים חתונות.

מדוע? מובא בהלכות שבת "אין מקדשין את האשה¹ גזרה שמא יכתוב" (שוע"ר הל' שבת שלט, ד). בשבת, אסור לקדש את אישה כי יש חשש שישכח ויכתוב כתובה או משהו כזה. מאותה סיבה לא עורכים חתונות ביום שישי אחה"צ כדי שלא להגרר לחילול שבת.

אבל יש לי חדשות בשבילכם. עד לפני מאה שנה במזרח אירופה ובעוד מקומות במשך מאות שנים, היו נוהגים בעם ישראל לערוך חופה וקידושין ביום שישי אחה"צ ממש לפני כניסת השבת, כשסעודת שבת הייתה סעודת החתונה. מדוע נהגו כך? ישנם כאלו שסבורים שבגלל העניות ששררה בקהילות ישראל צירפו את סעודת החתונה לסעודת שבת, כדי לחסוך בהוצאות.

ההיסטוריון הרב דר' דוד כץ מסביר שזה מסיבה אחרת לגמרי. באותם דורות, גיל הנישואין בעם ישראל היה מאוד צעיר. החתן היה בן 15 והכלה בת 13. הם התחתנו ממש בעודם ילדים, ולכן היה ברור להורים שצריכים להבטיח את הקיום הכלכלי שלהם, מי יפרנס אותם עד שהם יגדלו ויוכלו לעמוד על הרגליים.

המנהג היה שמוסיפים חדר לבית של ההורים ושם הזוג הצעיר משתכן (תו"מ לט, ע' 43). בשביל זה שני המשפחות היו מבטיחות נדוניה, אצל מי יגור הזוג הצעיר וכו'. רובם ככולם של הנישואים היו נישואי שידוך. השדכן היה מרקד בין שני הצדדים ושומע מה זה מבטיח ומה השני מבטיח, משקר קצת לכל אחד מהצדדים סוגר את השידוך, מקבל את דמי השדכנות והולך לדרכו.

הרבה פעמים קרה ששני המשפחות היו מעיירות שונות, ואת החתונה היו עורכים בעיר שהיא באמצע הדרך, כך שכל צד ייסע רק חצי דרך. כשהגיע מועד החתונה ושני הצדדים נפגשו ובאו למקום החתונה, דיברו 'תכלית', מה בדיוק כל צד הולך לתת לילדים שלו. בשביל זה כל צד היה

בוחר את Negotiators הכי טוב שיש לו, שניהם היו מסתגרים בחדר עד שהיו מגיעים להסכם וסוגרים את הדיל, ואז ורק אז היו הולכים לחופה.

מה שקרה זה שהרבה פעמים שני המתווכים היו מתווכחים על סכום הנדוניה עד לשעות המאוחרות והחתונה הייתה נדחית וגורמת עוגמת נפש לחתן ולכלה ולכל המוזמנים.

כדי למנוע את הצער הזה, נהגו לעשות את החתונה ביום שישי אחה"צ, והיות שאסור לקדש את האישה בשבת, היה למתווכים "דד לייך", הם היו חייבים להגיע להסכם לפחות עשרים דקות לפני כניסת השבת כדי שיספיקו לערוך את החופה לפני שבת.

חתונה יוצאת מן הכלל

לפני 450 שנה לערך בעיר קראקו שבפולין התקיימה חתונה בערב שבת. קארקו הייתה אחת הקהילות היהודיות החשובות ביותר במזרח אירופה, ורב העיר היה הרמ"א ² הרב משה איסרליש.

אבל אלו לא היו נישואין של זוג רגיל, אלא זה היה מקרה מיוחד, הכלה הייתה יתומה מאם ואביה היה זה ששידך אותה והבטיח נדוניה לחתן. לדאבון הלב האב נפטר לפני שהספיק לחתן את בתו, והיחיד שריחם עליה ואסף אותה לביתו היה הדוד שלה, אח של אמא שלה.

הגיע יום הנישואין. הקרובים אמרו לכלה שלא תדאג כי הם יתנו את הנדוניה שאביה הבטיח. הם הכינו את הכל לחופה, אבל כשנפגשו שני הצדדים לדון בכסף התברר שחסרה שליש הנדוניה ממה שאב הכלה הבטיח לחתן, והחתן לא רצה בשום אופן ללכת לחופה עד שלא יתנו לו את מלוא הסכום.

כמה שמנהיגי העיר דיברו על לבו שלא לבייש בת ישראל לא עזר. התעוררו צעקות ומריבות, כמו שמובא בתלמוד "לית כתובה דלית בה תגרא", אין חתונה בלי מריבות, הצליח מעשה שטן ועד שהצליחו לשכנע את החתן נכנסה השבת.

אז קרה משהו לא רגיל כלל. הרמ"א שהיה כבר אז אחד מגדולי ישראל, וברבות הימים יהפוך לפוסק ההלכתי של יהודי אשכנז, קם ועשה מעשה. הוא החליט שכדי לא לבייש בת ישראל יתומה יש לערוך את החופה בשבת.

כמובן מיד התחילו מלינים עליו, הייתכן שהוא עשה דבר שאסור לעשות וכו'.

הרמ"א שהיה גאון גדול כתב תשובה הלכתית ארוכה שבה הוא מסביר שההלכה האם מותר לערוך קידושין בשבת שנויה במחלוקת בין רש"י ורבנו תם. הדין הוא האם חוששים שמא אדם ישכח ויכתוב בשבת או לא.

רש"י חושש לזה ואוסר ורבנו תם מתיר. ההלכה התקבלה כדעת רש"י, אבל בשעת הדחק כשמדובר על ילדה יתומה מאב ואם, כותב הרמ"א: "כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בשעת הדחק ואין לך דוחק גדול מזה שהיתה יתומה גדולה מתביישת והי' לה לקלון כל ימי' לשנותה מכל הבתולות, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה¹ מלבד דהוי לן למיחש בכאן שמא יתבטלו השידוכין לגמרי ויתבטל הזיווג מכח הקטטות והמריבות שביניהם² וגדול השלום". (שו"ת רמ"א קכה).

מאז ומעולם לעם היהודי הייתה רגישות יתר ליתומים. בספר תהילים הקב"ה נקרא "אבי יתומים" (סח, ו). בגלל שליתום אין הורים שידאגו לו הקב"ה לוקח חסות עליו, ולכן כותב הרמ"א שבגלל שהוא לא רצה לבייש יתומה, ובנוסף לכך היה לו חשש שהחתן יתחרט מהשידוך לגמרי, הוא הזדרז וחיתן אותם בליל שבת.

להיזכר ולהתכונן לחתונה הגדולה

אנו עומדים בימי ספירת העומר בהם אנו נוהגים מנהגי אבלות, שכן בימים אלו מתו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא ממגפה. מקובל בהלכה שתלמידי ר"ע נפטרו במשך שלשים ושלוש ימים בין פסח לשבועות ולכן אנו נוהגים אבלות במשך 33 ימים.

השאלה היא מה הם השלושים ושלוש ימים לספירת העומר שבהם נוהגים אבלות. "ל"ג ימים יש אומרים שהם מתחילים מיום ראשון של ספירת העומר ומסיימין בל"ג בעומר שבאותו יום מתו האחרונים של הכ"ד אלף לפיכך נוהגים קצת להרבות בשמחה ביום זה³ ומותר לו⁴ לישא בו אשה⁵ ויש אומרים של"ג ימים אלו מתחילין מיום ב' לחודש אייר ומסיימין בערב שבועות" (שוע"ר הל' פסח תצ"ג ה').

דהיינו, ישנה דעה שמתחילים לנהוג אבלות מהיום הראשון של ספה"ע עד ליום השלושים ושלושה שהוא ל"ג בעומר, ולאחר מכן אפשר לערוך חתונות וזהו מנהג הספרדים. הדעה השניה סוברת שזה מתחיל מחודש אייר ועד שבועות, לכן כדי לצאת ידי חובת כל הדעות רוב האשכנזים מחמירים לא להתחתן מפסח ועד שבועות. רק יום אחד בספה"ע מותר בו להתחתן וזה ל"ג בעומר.

השנה ל"ג בעומר יחול ביום שישי, ולכן השנה חוזרים למנהג הקדום של עריכת חתונות ביום שישי, (אבל גם השנה זה לא הכרח כי אפשר לעשות חתונות בליל שישי). מעניין לציין שהיארציט של הרמ"א הוא בל"ג בעומר.

מה יש בחתונה שכולם כל-כך מתלהבים? אנו רואים בחוש שכולם רוצים להיות מוזמנים לחתונה ומי שלא מוזמן נשאר פגוע לזמן רב וכו'. בפשטות אפשר לומר, כי זה מזכיר לנו שפעם גם אנחנו היינו צעירים ויפים וזה מביא להרגשה טובה וכו'.

אבל אומר הרבי, שהסיבה הפנימית היא כי חתונה מזכירה לנו על הנישואין של עם ישראל לקב"ה, ולא רק מזכירה אלא כל חתונה של זוג יהודים מקרבת את ביאת המשיח שאז תהיה שלימות הנישואין של כנסת ישראל עם הקב"ה, במהרה בימינו ממש.